

ВОЄННА ЧИТАНКА ч. 4.

МАРІЙКА ПІДГІРЯНКА:

МАЛИЙ ВАСИЛЬКО.

ОПОВІДАННЯ.

ВІДЕНЬ, 1916.

НАКЛАДОМ УКР. УЧИТЕЛЬСТВА У ГМІНДІ.

З друкарні Ад. Гольцгаузена у Відні.

ВОЄННА ЧИТАНКА ч. 4.

МАРІЙКА ПІДГІРЯНКА:

МАЛИЙ ВАСИЛЬКО.

ОПОВІДАННЯ.

ВІДЕНЬ, 1916.

НАКЛАДОМ УКР. УЧИТЕЛЬСТВА У ГМІНДІ.

З друкарні Ад. Гольцгаузена у Відні.

Рисунки (ст. 1. і 3.) Олени Кульчицької.

Жиймо у згоді!

Гей гуртуймося та лучім ся.
Українські діти —
З ранку, з малку вже учім ся
Для України жити.

Як получим руки й груди
У братній любови.
Вільний край український буде
І щезнуть окови.

Поставаймо пара в пару
У громаду бучну.
Затягнімо аж під хмару
Співаночку звучну.

Нехай вчує ненька мила,
Й наші рідні поля,
Що в них росте наша сила,
А з силою воля!

Малий Василько.

(Оповіданє.)

Василько мав пять літ, золоті перстені во-
лося на округлій головці і чорні, веселі очі,

що в них все сміяли ся хлоп'ячі збитки. Мама вбирала свого Василька у білу мов сніг сорочку, тато купив чорний капелюшок на ярмарку, а пастух робив батіжки, що тріскали на все село. Василько бігав собі по зарінку, блискав ясними кучерями і чорними очима та витріскував батіжком. Чого-ж йому журити ся?

Але прийшла для Василька велика жура. Богато батьків покликав наш цїсар, щоби край боронили перед ворогом Москалем. І Василькового також.

Збирає ся тато на війну, а в Василькових очках вже не збитки, а сльози.

— Куди йдете, тату? — питає.

— На війну.

— Чого на війну?

— Москаля бити.

— Чого Москаля бити?

— Бо Москаль напасний, халчивий, хоче забрати наші любі, рідні хати, наші садки зелені, цілу нашу землю таку красну, хоче заказати нашу мову.

— Щоби ми були німі, тату?

— Ще гірше, синочку, щоби ми говорили чужою мовою, москалевою, щоби з таких хлопчиків як ти виростали Москалі, кацапи...

— Бреше Москаль, я Українець!

— І тому тато йде на війну, щоби ти був вільний Українець.

Василько думає, думає.

— Мус іти, тату... — рішає по хвилі — виджу, що мус. Я вам сховав капелюх, щоби ви не йшли, а тепер віддам. Але візьміть і мене з собою.

— Ти ще маленький, сину. Тато вже буде бити ся і за тебе і за себе.

— Ба ні! Ви мене посадіть до себе на коня, а я візьму свій батіг з залізною кулькою і як здиблемо Москаля — ого! — то я його трас, трас кулькою по язиці, най не каже, що я такий Москаль, як він!

— Та я вже всім Москалям скажу, що мій Василько завзятий Українець, але ти лишиш ся газдувати. Ти-ж у мене парубок!

І тато пішов. Василько сумував спершу дуже, а далі привик трохи. Бігав по зарінку і як де купу будяків здибав, так бив по них батіжком, приказуючи: на маєш Москалю! — поки не позбивав головок. То була Василькова забава.

Прийшла осінь тепла, погідна, небо ясне, без одної хмарки. А звідкись чути було далекий гук, немов гуркіт грому. Люди сумували, плакали, а Василько дивувався. — Чого плачете, мамо, — питав — се тато бють Москаля.

Була неділя, громи били, як ще ніколи. В понеділок стало тихо, тихо, а вівторок показали ся на полях якісь дивні люди на конях у волохатих шапках. — Москалі! Москалі! — кричали стрівожені люди, заводили жінки, плакали діти, збивались у гуртки або ховались по корчах, кукурудзах, де хто міг.

Але велика сила ворогів поплила боком, дісарською дорогою, а маленьким Васильковим селом перелетіла лиш патруля, позабирала по дорозі кури та качки і пігнула далі. Стало тихо в селі і сумно мов в могилі.

В недалекім місточку опинив ся обоз (трен) московський. Звідтам набігали салдати, вирубували кашу, обносили садовину, забирали дріб, безроги, вівці, ходили вулицями та вигукували про батюшку Ніколая.

Раз наслухав ся Василько тих московських співанок тай вернув ся сумний до хати. Вечеріло. Мати поставила синка перед образами до молитви. Відмовляв їх як звичайно, але коли прийшла молитва до святого Миколая, затаїв ся і мовчав.

— Чому не молиш ся, Васильку? — питає мама.

— Я не буду молити ся до Миколая — каже той рішучо.

— Чому?

— Бо Миколай Москаль.

Даремно мати просила, а далі грозила, хлопя затиснуло губки, а з очий поплили сльози.

— Він Москалеви помагає, а не татови. І плачучи заснув.

На другий день влетіло кількох салдатів до хати. Казали різати кури, варити обід; бусують скрізь по хаті, перевертають, звичайно як Москалі. Василькова мама утїкла з хати, а Василько сховав ся на піч. Але й туди заглянули непрошені гості і побачили хлопчицу. Він блискав на них мов мале вовченя чорними очима і більше в них було завзятя, чим страху. Салдати почали щось шварготіти по московськи до хлопчика, показували копійки, то цукор. Василько розумів, що його манили до себе, але він ще більше затискав ся в кут і аж червонів з досади. Врешті

покинули дитину і далі бушувати. Лиш один із них, що карими очима і чорнявим вусом дивно відбивав від рудих, аж червоних Москалів, дивився все залюбки на гарного хлопчика.

— Ходи до мене, хлопче! Який славний мій козак!

Василько здригнувся, чуючи від ворога рідну мову, але не подавався, а відповів похмуро:

— Брешеш, Москалю, я не твій козак!

Салдат розсміявся.

— А чий же ти?

— Я український козак, а не москалевий.

Салдат подивився пильно на хлопця, притягнув його до себе і тихо промовив:

— І я Українець, дорога дитинко, та-ж і я Українець!

— Неправда, неправда, — закричав хлопець — якби ти Українець, ти би не служив Москалеви!

Салдат оглянувся боязко на своїх товаришів.

— Тихо, тихо, дитинко. Мушу, серце, мушу.

— Якби я такий великий, я би не мусів.

Салдат притулив хлопця до грудий.

— Дитинко, проси Бога, щоб-ти не мусів, щоби неситий Москаль не забрав ще і се-го гарного краю та не занастив його як нашу любу Україну. І щоби ти не мусів учити ся в школі по московськи, як мусить мій хлопчик там дома.

І з очей закапали сльози.

Василькове серденько било мов швидкий молоточок. Він пізнав, що се не ворог його, хоч у московськїм мундурі, що під тим мундуром беть ся, любить і терпить серце Українця.

Закинув рученьки на шию салдата і почав вговорювати:

— Тихо, тихо, не плач. Я вірю, що ти не Москаль Тихо — побачиш... Мій тато віджене Москаля і я виросту великий і твій хлопчик також. Ого! І ми підемо разом, відберемо свою Україну від Москаля та не дамо її нікому! І вдарив п'ястучком об п'ястучок, а очка посипали іскрами.

А салдат цілував ті палкі, любі очі.

Мале хлопятко з над Прута і сильний муштина з над Дніпра віднайшли ся в одній великій, святій любови: в любови до України.

Синови.

(На чужий мотив).

Який небудь Тобі судив ся
Шлях в сім житю, мій сину,
Тям, що Вкраїнцем ти родив ся
І люби Україну.
Де небудь будеш на розмові,
У свого, чи чужинця,
Пошануй, сину, в кождім слові
Народну честь Вкраїнця.
І се нехай твій скарб єдиний,
Твій заповіт най буде,
Добрий і гарний дух людини
У українській груди.

Підчас московського наїзду.

(Оповіданє.)

Сонце зійшло чудово одного погідного, осінного ранку. Засипало золотими іскрами невеличке підгірське село, визолотило хвилі на річці, та теплим поцілуєм прилягло до лица чорнявого хлопчика, що стояв на березі. Але і сей теплий поцілуй соняшний не зігнав задуми з Остапового чола. Він згадав, як то торік було в селі, а тепер...

Згадав Остап, як то таким осінним ранком зі всіх сторін села, стежками, доріжками, мов струмочки до одного русла, збігали ся діти до школи: Як до вікон шкільної кімнати лив ся прозорий, чистий воздух і запах цвітів з городця і щебет пташків з луку. А зі стіни з великого портрета всміхав ся до Остапка батько Тарас своїми добрими очима і Франко глядів так поважно, що аж сором було збиткувати на перерві. Ще і гетьман Богдан насушив ся і здавалось, от-от підкрутить вуса, гукне на хлопців-молодців, та пожене степами, волі добувати.

Так було торік, а тепер?..

Остапко глянув на другий беріг річки, де стояла школа. перше така біленька, завітчана, весела, а тепер сумна, полунана, з поломаним плотом, повибиваними вікнами, мов виплаканими з болю очима, дивила ся сумно на село...

Хлопець зітхнув важко і став передумувати, як те все счинило ся.

• Прийшов воріг і залізною рукою здавив жите села. Читальню замкнули, касу забрали, шпихлїр зрабували...

Зрадник Рура гуляв по селі, видавав що найчеснійших людей і козаки тягли їх кудись на Сибір за те тільки, що любили Україну. Потягли і дорогого учителя і село осиротіло.

Не забуде Остап, як брали учителя, як межи сотнею козаків ішов звязаний, блідий, але спокійний. Остап біг за ним плачучи, а козаки відганяли нагайками. Учитель оглянувся, усміхнувся і лиш сказав: «Не забудь, Остапе!» — «Ніколи, ніколи!» — крикнув на здогін. Він знав, що має пам'ятати.

Те, що говорили Тарас і Франко і пан учитель...

Про все те думав Остап над річкою стоячи. Тож не диво, що сумно йому було, хоч сонце сміялося так радісно. Йому жаль було дорогого вчителя, жаль днів, що минали марно без науки, жаль рідної країни, над котрою знущався воріг.

Доріжкою від церкви надійшов Петрусь. Хлопчик невеличкий, але зручний такий, що і найсильнішому не дався.

Швидкий як вун, всюди вкрутився, все довідав, що треба було. До іграшок перший, але і до науки не послідний. З Остапом любилися дуже і оба вони вели перед серед шкільної громадки...

— Здоров товаришу! — промовив Петрусь приближаючись. Та ти бачу, щось розкис?

— Хіба нема чого? Бачиш нашу школу? Не жаль тобі?

— Чом не бачу? Чом не жаль? Але хоч залий її цілу сльїзми, то не поможе.

— Ой, Петре, Петре! Чи тобі вже однако? Петрусь спалахнув.

— Менї однако? Що не плачу, то менї вже однако? А ти знаєш, що ночами не сплю, а думаю, що робити маю. Але киснути? Щоб ворїг смїяв ся? Того не буде!

— А видумав ти що, Петре?

— Видумав. Чи памятаєш, як пан учитель казали: Ніколи не піддавати ся лихови, а міркувати, як би з ним боротись.

— Тай ти годен боротись з Рурою, з сальдатами?

— Годен, не годен, але то, що найважнїйше для нас, те буде! Будемо вчити ся і попри Рuru і попри ворогів тай усяку сволоч...

— Де? Коли? З ким?

— Де? Таки у школі. Коли? У ночі! Панї учителька вчити ме четверту клясу, бо менші діти ще до того за дурні.

— Що тобі снить ся, Петрику? Таже школу стережуть і паню вчительку слїдять. І її повезуть на Сибір і на тім скінчить ся.

— Тай то слїдно по твоїй мові, що ти лиш плакати знаєш. А я таку штуку втну, що школу обходити муть десятою дорогою, а ми вчитись мемо, що аж гей!

— Бог би з тебе говорив, Петрику! Та кажи, яка се штука?

Петрусь обняв Остапка, та почав пошепки викладати свою річ. Лице Остапове почало розяснювати ся, мов сонце вийшло ізза хмари.

— Знаєш Петрику — се може вдати ся.

— Не може, а мусить! Лише скоро до діла! Ти підеш долів, а я горі селом, дамо знати товаришам.

— А пані учителька?

— Саме йду від пані учительки. А у вечір вийдеш у «Стебник» коло печери, та най ще вийдуть Дмитро і Іван. Там порадимось далше, тай призначить ся чергу...

Товариші попрощались тай розійшли ся. мовби на крилах летіли.

З тоїж ночі почало страшити в шкільнім будинку. Йшли переверти на поді, вигуркувало щось полїнами, м'явкало, заводило, стогнало на всі голоси.

Петрусь оповідав раз Руровій сестрі, що бачив духа пана вчителя, як стояв перед школою, страшний, грізний і простягав руку в сторону Рурової хати. Петрусь впевняв, що в білий день не перейшовби попрі школу, не то в ночі...

Люди справді виділи пізнім вечером білу постать, що появляла ся то в городци, то в дверях, то навіть на даху. Чули проймаючі голоси і гуркіт, тай стали оминати школу.

Тимчасом в страшній школі заповнялась кімната що вечера школярами і школярками. Діти учительки вже звичайно спали, змовивши молитву за тата і за рідний край. Вокруг великого стола сиділи школярки і блискучих очий не зводили із лиця своєї учительки. Кожда хвилька їм була дорога, кожде слово цінне, бо воно темними ночами вкрадене перед ворогом. Свята се була крадіж. солодка утома недоспаних ночей, сильніша від смерти дружба межи тими україн-

Рура почав перевертати скрізь по хаті, по коморі... Козаки помагали. Не знайшовши нічого, вхопив світло зі стола і подав ся на під. Там уже дожидав Петрусь із своїм товариством. Хлопці позалазили до ріжних закамарків, щоби їх і за сто літ не знайшов і чекали слухного часу. Петрусь же виліз на саму верхню бальку і мов кіт, що зваживсь до скоку, дожидав Рури.

Ледви сей увійшов і підніс світло, розглядаючись, з гори мов темна хмара спустилось щось на його голову і враз згасило світло. Чорна нітьма обгорнула зрадника, а рівночасно зі всіх сторін роздав ся м'явкіт, писк, стогін. таки просто до уха Рури.

— О!.. йо — — йой! — закричав зрадник і став просити у козаків помочи. Але ті давно вже дали ногам знати. кленучи на чім світ стоїть Руру, що їх завів межі нечисту силу. Почав Рура в потемках шукати собі дороги до відвороту. Та ледви поступив ся, страх вспав йому позаушник. аж захитав ся.

— Мой бє! — зверещав Рура і пустив ся в перед. А тут з усіх боків. скоро та дрібно. мов жінки бють пранниками на річці, почали лускати позаушники. І знов загуділо, задудніло, зареготало і в супровооді тої музики злетів Рура долів сходами.

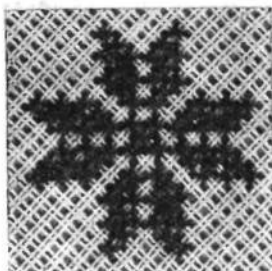
На другий день мабуть дуже Руру боліли зуби, бо ходив підв'язаний і підстогнував. До школи не заходив вже ні по цяному, ні по тверезому і тайна наука ішла далі без перешкоди.

Українка я маленька,
Українці батько й ненька
І сестричка й братчик милі
На Вкраїні ся родили.

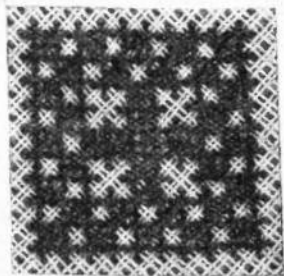
Не забуду я ніколи,
Що мій знак — лев в синім полі,
Що Вкраїна — край мій рідний,
Що був славний і свободний.

А як буду вже велика,
Не злякаюсь труду-лиха.
Буду братям помагати
Україну визволяти.

А тепер я вчитись буду
Тої праці, того труду,
Щоби пішла добра слава,
Що я Українка жвава!

Українець — моє ім'я,
Гордий лев — моє знамя.
Рідна хата — се мій рай,
Україна — се мій край.
Любов моя — нарід мій,
Труд для него не важкий.
За него віддам життя,
Бо України я дитя.

Воєнні читанки:

1. **За Україну**, діточа збірка з образками.
Ціна 30 сот.
2. **Червона калина**, стрілецька збірка з малюнками. Ціна 30 сот.
3. **Опис рідного краю**, маленька географія України, ч. I., з малюнками і мапкою, II. видане, Ціна 30 сот.
4. **Малий Василько**, оповідання, ц. 20 с.

ДРУКУЮТЬ СЯ:

Франко: Земле моя.

Співаник для укр. молодіжи.

К. Гриневичева: Оповідання.

М. Підгірянка: Поезії.

Житє укр. народа (геогр. укр. II.)

Укр.-німецькі розмови.

